

Forskrift om vederlag for opphold i institusjon m.v.

Rundskriv IK-25/96 fra Statens helsetilsyn

Til: Landets kommuner
Landets fylkesmenn

96/4966
30.9.1996

Saksområdet som dette rundskrivet handler om forvaltes av Sosial- og helsedirektoratet. Spørsmål om innholdet rettes til direktoratet på telefon 24 16 30 00 eller på e-post: postmottak@shdir.no

Sosial- og helsedepartementet har med virkning fra 1. januar 1994 delegert til Helsetilsynet å foreta fortolkning av forskrift om vederlag for opphold i institusjon m.v. av 21. desember 1988. I samsvar med at det 26. april 1995 ble fastsatt ny forskrift om vederlag for opphold i institusjon m.v. ble Helsetilsynet i brev av 8. desember 1995 delegert fortolkningskompetansen etter den nye forskriften.

Statens helsetilsyn har etter enkelthenvendelser avgitt flere tolkningsuttalelser i forhold til vederlagsforskriften. For å bidra til større rettslikhet ved kommunenes praktisering av vederlagsforskriften, samt avklare en del av de foreliggende fortolknings spørsmål vil Helsetilsynet med dette samlet utgi en del av tolkningsuttalelsene. Også enkelte av departementets tidligere uttalelser vil bli tatt med.

Uttalelser i forhold til § 3

§ 3 tredje ledd, vederlag av barn:

I henhold til vederlagsforskriften § 3 tredje ledd kan kommunen kreve vederlag av barn som har opphold i institusjon dersom barnet har selvstendig inntekt. Ved fostringstilskudd som omtalt i barneloven § 52 er det barnet som er rettighetsinnehaver til bidraget. Barnet får likevel ikke bidraget utbetalt til seg før det fyller 18 år. Det er normalt den barnet bor hos som er bidragsmottaker, jfr. barneloven § 52. 3. ledd. Det er også bidragsmottakeren som blir skattepliktig for denne inntekten. Etter Helsetilsynets vurdering er derfor ikke et fostringstilskudd som omtalt i barneloven § 52 å anse som barnets selvstendige inntekt så

lenge barnet ikke får bidraget utbetalt til seg. Denne inntekten kan derfor ikke medtas i vederlagsberegningen når barnet er i institusjon.

§ 3 fjerde ledd:

Felles renteinntekter fra bankbøker som tilhører ektepar hvor en er institusjonsboer:

Ikke alle inntektene til ektepar som har felleseie skal nødvendigvis betraktes som fellesinntekter. Så lenge ekteparet er gift, har de hver sin rådighetsdel av felleseie. Inntekter som tilfaller en ektefelles rådighetsdel av felleseie er således å betrakte som vedkommendes egen inntekt. Med felles bankbøker mener en at begge ektefeller faktisk disponerer bankbøkene. Dersom bankinnskuddet står i den ene ektefellens navn, er renter av innskuddet ikke å betrakte som fellesinntekt hvis ikke begge ektefeller rår over innskuddet. At en av ektefellene står som eier utelukker ikke i seg selv at begge ektefellene kan ha råderett. Dersom bare hjemmeboende ektefelle faktisk disponerer bankbøkene skal ikke disse renteinntekter tas med i vederlagsberegningen. For de tilfeller der bankbøkene er å regne som felles skal halvparten av renteinntektene regnes som beboers inntekt. Beboer må selv opplyse om hvorvidt innskuddet kan disponeres av bare den ene eller av dem begge. Kommunen har hjemmel i forskriftens § 3, femte ledd til å be om opplysninger vedrørende bankbøker.

Restskatt fra tiden før innflytting:

Dersom beboer får restskatt eller tilbakebetalt penger på skatten for tidligere år hvor vedkommende var på institusjon skal det skje et etteroppgjør. Etter forskriften skal det gis fradrag for "skatt og gjeldsrenter". Med "skatt" menes skatten det aktuelle år. Restskatt fra tiden før innflytting på institusjon er da etter forskriftens ordlyd ikke fradragsberettiget. Se også kommentarene til § 5 fjerde ledd.

Renter fra oppsparte kontantytelser på pasientkonto:

Det sies i merknadene til forskriftens § 3 fjerde ledd bl.a: "Derimot skal renter fra oppsparte kontantytelser fra folketrygden på pasientkonto som disponeres av institusjonen ikke anses som inntekt." Sosial- og helsedepartementet har i brev av 7. juli 1992 til Oslo kommune uttalt: "Renter fra oppsparte kontantytelser fra folketrygden skal altså ikke regnes som inntekt. Dette gjelder uavhengig av om det er institusjonen, vergen eller beboeren selv som disponerer kontoen.... Oppsparte kontantytelser som overstiger $\frac{3}{4}$ av folketrygdens grunnbeløp har institusjonen kun meget begrenset adgang til å disponere over,... Selv om kontantytelsene overstiger denne grense skal midlene ikke regnes som inntekt. Pengene skal overføres overformynderiet eller settes inn på særskilt konto. Imidlertid vil disse midlene bli å anse som formue, slik at renter regnes som inntekt og inngår i beregningsgrunnlaget." På grunnlag av departementets uttalelser må forskriftens § 3 fjerde ledd fortolkes slik at kommunen ikke kan medta i beregningsgrunnlaget renter fra oppsparte kontantytelser fra folketrygden opp til $\frac{3}{4}$ G, mens renter fra beløp som overstiger $\frac{3}{4}$ G kan medtas. *Helsetilsynet vil arbeide for et forslag om en enklere beregningsmåte på dette punkt.*

I utgangspunktet kan ikke Helsetilsynet se at enkelte kommuners praksis med å **gi et likt fribeløp på renteinntekter til alle beboere** basert på et gjennomsnitt av $\frac{3}{4} G \times 8\%$ rente er strid med vederlagsforskriften. Kommunen har med en slik rentesats og slik beregning tatt rimelig høyde for å favne selv de med den best mulige rentesats på bankinnskudd. Det er heller ikke i strid med forskriften å gi alle det samme fradraget så lenge alle får minst det fradraget de har krav på. Kommunens praksis medfører etter vår vurdering at de fleste beboere får et høyere fribeløp enn det de strengt tatt har krav på, både fordi de ikke pr. idag kan få en tilsvarende høy rentesats på sine innskudd, samt fordi mange ikke vil ha så mye som $\frac{3}{4} G$ inntående på konto som grunnlag for renteinntekter.

Renteberegning:

Etter forskriften skal man ved beregning av renter som skal inngå i beregningsgrunnlaget først trekke fra skatten på disse renteinntektene.

Gaver og forskudd på arv:

Beboer på institusjon kan i forhold til vederlagsforskriften fritt gi gaver eller forskudd på arv. Så lenge det er en reell overføring av midler fra beboer på institusjon kan ikke inntekt fra denne del av formuen (renter og annen avkastning) medtas i vederlagsberegningen etter tidspunktet for overføringen.

Kontoavslutning:

Dersom beboer avslutter sine kontoer kan kommunen bare ta vederlag av avkastningen så lenge midlene ennå tilhørte vedkommende. Gir f.eks den som er på institusjon bort hele kontobeløpet til ektefelle, pårørende e.l. kan ikke kommunen kreve vederlag på grunnlag av de renter som påløper etter at de reelt er overført fra den som bor på institusjon.

Hvor lenge kommunen kan ta vederlag for inntekter beboeren har:

Kommunen kan kreve vederlag så lenge beboeren er på institusjonen. Dør vedkommende skal det ikke beregnes vederlag for den resterende del av året, herunder gjelder dette de renter som påløper på vedkommendes bankkontoer etter dennes død.

Gevinst ved salg av eiendom m.m:

I merknadene til bestemmelsen er det bl.a. anført: *Som inntekt regnes ikke gevinst ved salg av egen bolig eller lotterigevinst o.l.* Prinsippet bak vederlagsforskriften er å kreve vederlag på grunnlag av den løpende inntekt og ikke fra formuen. Gevinsten ved realisasjon av eiendom enten dette er egen bolig, forretningseiendom, tomter eller annen eiendom skal derfor etter Helsetilsynets vurdering i utgangspunktet ikke medtas i beregningsgrunnlaget ved inntektsfastsettelsen. Det kan imidlertid stille seg annerledes dersom salg av eiendom må anses som en del av vedkommendes næringsinntekt, og det vil være aktuelt hvor virksomheten er av en viss varighet og omfang. Et enkeltstående salg av en forretningseiendom vil falle utenfor dette, og gevinsten av et slikt salg kan derfor ikke medtas

i vederlagsberegningen. Imidlertid kan en eventuell rente-avkastning av gevinsten tas med ved inntektsfastsettelsen etter vederlagsforskriften.

Premieobligasjonslån:

Et premieobligasjonslån, som er et ihendehaverobligasjonslån, forrentes ikke på vanlig måte da rentebeløpet blir trukket ut som gevinster på et visst antall obligasjoner på samme måte som et pengelotteri. Helsetilsynet er av den oppfatning at premieobligasjonslån må betraktes som gevinster på lik linje med andre lotterigevinster.

Leieinntekter og gjeldsrenter i uskifte:

I henhold til forskriftens § 3 fjerde ledd er det klare utgangspunkt at leieinntekter tas med ved beregning av årets inntekter, mens gjeldsrenter er fradragsberettiget.

I departementets merknader til denne bestemmelsen er det imidlertid angitt en særregel om at der beboer sitter i uskifte skal bare halvparten av "fellesinntekten" medtas i inntektsberegningen. Det er altså den inntekt som ville tilfalt ektefellens del av felleseiet dersom ektefellen fortsatt levde eller arvingenes del ved et eventuelt skifte som ikke skal medregnes i dette tilfellet. Hensynet bak denne regel er at beboer ikke skal føle seg tvunget til å gjennomføre et skifte med arvingene på grunn av vederlagsbetalingen. Beboer skal med andre ord komme likt ut i forhold til vederlagsbetalingen uavhengig om det gjennomføres skifte eller ikke, og vedkommende skal hverken tjene eller tape på å sitte i uskifte når vedkommende kommer på institusjon.

Det sies ikke noe i merknadene i forhold til renteutgifter som knytter seg til den inntekt som kan deles på to. Etter Helsetilsynets vurdering må retten til å trekke fra halvparten av visse inntekter korrespondere med renteutgifter relatert til denne inntekten. Dersom det skal være samsvar i reglene og beboer ikke skal få en uberettiget fordel av å sitte i uskifte må derfor tilsvarende "halvering" gjelde renteutgiftene. Etter Helsetilsynets vurdering kan derfor kommunen/-institusjonen ved vederlagsberegningen medregne bare halvparten av gjeldsrentene i de tilfeller hvor vedkommende har renteutgifter relatert til inntekter hvor halvparten fratrekkes. Forutsetningen er imidlertid, som ved inntektsberegningen, at dette gjelder gjeldsrenter som ville tilfalt ektefellens del av felleseiet dersom ektefellen fortsatt levde eller arvingenes del ved et eventuelt skifte.

Yrkesskadeerstatning:

Etter Helsetilsynets vurdering skal yrkesskadeerstatning etter folketrygdlovens § 11-8 ikke regnes som inntekt ved beregning av vederlag for opphold i institusjon. Dette gjelder uavhengig av om yrkesskadeerstatningen utbetales som en engangsyttelse eller som løpende ytelse.

Skattefri mén del i krigspensjon:

Se under § 5 femte ledd.

§ 3 sjette ledd:

Tilbakebetaling av for mye betalt vederlag:

Det skal i henhold til forskriften § 3, 6. ledd foretas ny beregning eventuelt etter-oppgjør av vederlagsberegningen der:

1. beboerens økonomiske situasjon endrer seg vesentlig,
2. tidligere vedtak viser seg å bygge på uriktige opplysninger,
3. skatteoppgjøret for foregående år viser at det ikke er beregnet riktig vederlag

Helsetilsynet mener at beboeren har krav på rente på beløp som kommunen tilbake-betaler på grunn av at vederlaget opprinnelig ble satt for høyt. Renten bør være den samme som ved tilbakebetaling av for mye innbetalt skatt.

Hvilke deler av beregningsgrunnlaget man skal/kan beregne på nytt:

A. Ny beregning:

Når det gjelder ny vederlagsberegning med virkning for tiden etter fastsettelse av nytt vedtak kan enhver endring medtas uavhengig av om dette medfører høyere eller lavere vederlag.

B. Etteroppgjør/kontrollberegning:

Forskriften omtaler i tilknytning til ny beregning/etteroppgjør vedtaket om vederlaget *som sådan*, og sonder dermed ikke mellom de forskjellige beregningspostene som danner grunnlag for vederlagsberegningen. Det medfører at alle beregningsposter kan tas med ved en etterberegning, og det er dette samlede beregningsgrunnlag som skal sammenlignes med det som tidligere lå til grunn for den faktiske vederlagsbetaling. I forhold til forutsetningen knyttet til § 2 om at kommunen ikke uten hjemmel kan foreta endringer i vederlaget til ugunst for beboer med tilbakevirkende kraft er reglene følgende:

1. Medfører kontrollberegningen at vederlaget korrekt beregnet skulle ha vært satt **lavere**, slik at beboeren dermed har betalt for mye i vederlag, skal kommunen tilbakebetale dette til beboeren.
2. Medfører kontrollberegningen at vederlaget skulle vært **høyere** kan kommunen bare kreve etterbetaling der dette skyldes at: a) skatteoppgjøret for foregående år viser at vederlaget i det foregående år skulle vært høyere, eller
b) beboeren bevisst har gitt uriktige opplysninger eller fortiet opplysninger som vedkommende bør forstå har betydning

Av hensyn til forutberegnelighet for beboeren bør kommunen opplyse om adgangen til å foreta etteroppgjør, og krav om etterbetaling eller varsel om dette bør også fremsettes så tidlig som mulig og helst samme året som skatteoppgjøret for foregående år foreligger.

Kommunens rett og plikt ved et etteroppgjør:

Dersom nye beregninger viser at vedkommende beboer har betalt for mye i vederlag har kommunen en plikt til å tilbakebetale dette. Viser det seg at beboer etter ovennevnte vilkår blir skyldig vederlag har kommunen etter forskriften en rett - men ingen plikt - til å kreve beløpet. De kan f.eks ved et tilleggskrav ta hensyn til beboers nåværende betalingsmuligheter, jfr. § 5 fjerde ledd.

Uttalelser i forhold til § 5

§ 5 annet ledd og tredje ledd:

Med virkning fra 1. juli 1995 er forskriften endret slik at fradraget i beregningsgrunnlaget for vederlaget minst skal svare til de brutto pensjonsytelser fra folketrygden hjemmeboende ektefelle ville ha fått om beboer var død. Det skal også gjøres fradrag i beregningsgrunnlaget for andre pensjonsordninger, jfr. § 5, tredje ledd dersom beboer har hjemmeboende ektefelle og/eller forsørger barn. Rikstrygdeverket har i rundskriv Kom.70/02 - 03 av 29. september 1995 inntatt flere eksempler på hvordan bestemmelsen skal forstås.

§ 5 fjerde ledd:

Etter forskriften § 5 fjerde ledd fremgår det at fradrag kan fastsettes på grunnlag av hva som er rimelig ut fra vedkommendes inntekt og forholdene forøvrig. I merknadene til bestemmelsen angis ingen nærmere kriterier for når ekstra fradrag kan tilkjennes. Dette er overlatt til den enkelte kommunes skjønn. Restskatt fra tiden før innflytting og avdrag fra annen gjeld er aktuelle forhold som kommunen da kan ta i betraktning. Kommunen bør imidlertid ved disse vurderingene legge til grunn en praksis som ikke innebærer urimelig forskjellsbehandling av dens innbyggere.

Fradrag for boutgifter:

I merknadene til forskriften sies det: "Fradrag kan også fastsettes på grunnlag av hva som er rimelig ut fra vedkommendes inntekt og forholdene forøvrig".

§ 5 fjerde ledd er en "kan"-bestemmelse hvor den nærmere rimelighetsvurdering er overlatt til kommunens skjønn. Merknadene til forskriften angir eksempler på hvordan denne bestemmelsen kan (og bør) praktiseres, men disse eksemplene er ikke bindende for kommunen, og gir heller ingen ubetinget fradragsrett for beboer. Kommunene har dermed en *adgang* til å redusere fradraget for boutgifter til det de finner "rimelig ut fra vedkommendes inntekt og forholdene for øvrig".

§ 5 femte ledd, skattefri méndel i krigspensjon:

Det følger av regelen som er nedfelt i forskriftens § 5 femte ledd at bl.a krigspensjonister skal ha rett til å beholde minst 37% av den fulle krigspensjon selv om vedkommende bor på

institusjon. Imidlertid kan krigsinvalider med rett til skattefrie ménerstatning ha fordel av å få beregnet vederlag etter de regulære regler fremfor denne særregel. Forutsetningen er imidlertid at den skattefrie méndel i krigspensjon ikke regnes som inntekt. I brev fra Rikstrygdeverket til Sosial- og helsedepartementet av 10. juli 1995 fremgår det at det har vært meningen at méndel i krigspensjon skal holdes utenfor vederlagsberegningen, men ved en feil ble ikke dette forhold inntatt ved den siste revisjon av forskriften. Forskriften må derfor, til tross for at det ikke er klarlagt i forskriften eller merknadene, forstås slik at **méndel i krigspensjon ikke er å anse som inntekt etter vederlagsforskriften § 3**. Kommunen må legge til grunn den beregningsmåte som gir det gunstigste resultatet for beboeren. Det vises til beregningseksempler inntatt i Rikstrygdeverket rundskriv Kom.70/02 - 03 av 29. september 1995.

Uttalelser i forhold til § 6

Beregning av tidsrom for betalingen av vederlag:

For beboer på langtidsopphold skal det etter forskriftens § 6, 1. ledd ved utregning av perioden i forbindelse med frimåned tas med den tiden vedkommende var på en annen institusjon. Forskriften har ingen tilsvarende regel for korttidsopphold. For beboer på korttidsopphold skal det derfor ikke tas hensyn til tiden på en annen institusjon. En beboer som blir lagt inn for korttidsopphold har heller ikke krav på "frimåned".

Konsekvensen av at det fattes vedtak om langtidsopphold:

Dersom kommunen fatter vedtak om tilbud om langtidsopphold for en pasient som er på korttidsopphold vil beregningen etter § 6 bli som følger:

- Dersom beboeren på korttidsopphold har fått tilbud om langtidsopphold før vedkommende har vært der 60 døgn i et kalenderår, har beboeren krav på friperiode den måneden langtidsopphold starter, pluss måneden etter.
- Dersom beboeren har 60 døgn på korttidsopphold i kalenderåret før langtidsoppholdet påbegynnes, får vedkommende ingen friperiode. Kommunen kan da ta betaling fra første dag av langtidsoppholdet.

Uttalelser i forhold til § 7

Hva vederlaget skal dekke/ hvilke tjenester vederlaget omfatter:

Forskriften skiller ikke mellom hvilke ytelser de ulike beboergrupper skal få dekket gjennom vederlaget. Bestemmelsen er generelt utformet og må anses å gjelde for alle grupper som betaler vederlag i henhold til forskriften. Departementet har i tidligere saker uttalt at bl.a. korttidspasienter bør motta det samme tilbud/de samme tjenester som pasienter på langtidsopphold uten å svare særskilt vederlag. Merknadene til bestemmelsene må forstås som en utfylling og presisering av forskriftens bestemmelser og ikke som nye regler. Det medfører at den konkrete vurdering som er angitt i merknadene ikke må være i strid med selve forskriften. § 7 i forskriften gir en nærmere presisering av hvilke tjenester som skal omfattes av vederlaget. Men det fremgår også av bestemmelsen at oppregningen av hvilke tjenester som omfattes ikke er uttømmende, jfr, ...kost, losji, nødvendig tannbehandling, medisiner m.v. Siden bestemmelsen ikke er uttømmende skal kommunen konkret vurdere hvilke andre ytelser som eventuelt skal være omfattet av vederlaget. Vurderingen av hvilke ytelser dette gjelder kan bli ulik for de forskjellige beboergrupper.

Medisiner:

Etter Helsetilsynets vurdering åpner ikke vederlagsforskriften for at kommunen kan kreve at beboere på korttids-, langtids-, dag- eller nattopphold skal betale medisinene selv. Dette så lenge det klart fremgår av §7 at medisiner omfattes av vederlaget. Det må gjelde selv om medisinene er rekvirert av lege utenfor institusjonen, med unntak for de tilfeller hvor det er klart at det som er rekvirert står i misforhold til hva som er behovet.

Transport- og reiseutgifter:

I selve forskriften er det ikke nevnt noe om at reiseutgifter skal dekkes av vederlaget. I merknadene til bestemmelsen uttaler Sosial- og helsedepartementet, som et eksempel i forhold til hvilke tjenester som dekkes av vederlaget, at vederlaget for dagpasienter skal dekke mat og reiseutgifter. Departementet har også i tillegg tidligere uttalt at korttidspasienter bør få dekket bl.a. opphold, reise og mat. På bakgrunn av departementets uttalelser, samt fordi bestemmelsen ikke er uttømmende, er Helsetilsynet av den oppfatning at nødvendige reiseutgifter omfattes av vederlaget. Kommunen kan f.eks derfor ikke kreve en ekstra egenandel av dagpasienter for henting og bringing.

Hygieneartikler:

Vederlaget skal dekke bl.a. kost og losji. Helsetilsynets anser at dette inkluderer personlige hygieneartikler som alminnelig såpe, sjampo, tannkrem, barberartikler o.l. Institusjonen kan således ikke kreve ekstra vederlag for dette. Dersom beboeren imidlertid ønsker å bruke andre typer/merker enn det som institusjonen kjøper inn må beboeren selv betale for dette.

Vask og reparasjon av privattøy:

Helsetilsynet mener at nødvendige utgifter til vask og stryking av privattøy faller inn under det som vederlaget skal dekke. Det samme gjelder nødvendige utgifter til enkle reparasjoner av privat tøy som ikke forutsetter spesiell kompetanse, som f.eks syng av knapper o.l.

Egenandel ved bruk av helsetjeneste:

Vederlaget skal dekke egenandel ved bruk av nødvendig helsetjeneste som faller inn under § 1-3 annet ledd i lov om helsetjenesten i kommunen. Når det gjelder spesialisthelsetjenester står det ikke noe i forskriften og merknadene om dette. På bakgrunn av at bestemmelsen ikke er uttømmende og vurderingen kan bli ulik for de forskjellige beboergrupper er Helsetilsynet av den oppfatning at i alle fall beboere på langtidsopphold bør få dekket egenandel for spesialisthelsetjenester gjennom vederlagsbetalingen. Det samme bør gjelde beboer på korttidsopphold dersom vedkommende har vært på institusjonen i 60 døgn i kalenderåret og kommunen krever vederlag etter reglene i § 3, jfr § 6 tredje ledd.

Hilde Jordal e.f.
avdelingsdirektør

Åsmund Edvardsen
utredningsleder

Kopi:

Fylkeslegene

Sosial- og helsedepartementet

Rikstrygdeverket